

Presentació

Al Ripollès hi hagué dues importants rutes per on els exiliats de la darrera guerra civil espanyola (1936-1939) varen arribar a França:

- Camprodon, Molló i Prats de Molló, pel coll d'Ares (1.610 metres d'altitud).
- Olot, Beget i la Menera pel coll de Malrem (1.130 metres d'altitud).¹

L'associació Marxaires Mataró-Canigó, amb l'ajuda de l'associació Amics del Camí del Nord, de la Catalunya Nord, amb la col·laboració dels Ancians Combatants et Victimes de Guerre de la République Espagnole i Fils et Filles de Républicains Espagnols et Enfants de l'Exode (FFREEE), organitzen cada any una caminada per aquestes dues rutes, que havien estat tradicionalment punt d'unió entre les comarques del Ripollès i la Garrotxa amb el Vallespir.

Cal dir que en els darrers dies de la Guerra Civil (entre final de gener i començament de febrer de 1939) una munió de gent va passar per aquests dos colls pirinencs. Es calcula que pel coll d'Ares travessaren unes 100.000 persones. Pel coll de Malrem la xifra depassà les 5.000 persones.

Es tracta d'uns itineraris que han estat utilitzats des de temps immemorials pels habitants del país, els contrabandistes, els ramaders...

Testimonis

Per la ruta de coll d'Ares hi passà la part que restava de la família de Mariano Gracia, un pagès de Montsó, amb el seus fills Alicia i Amadeo, que tenia quatre anys, (en la foto ajudat per un camperol francès, Thomas Coll).

La mare, Pilar Bamala, i un germà de dotze anys, Antonio, havien mort en el bombardeig del 20 de novembre de 1937 de Montsó (Osca). Des d'aquest municipi varen començar el camí de l'exili el març de 1938, passant per Lleida, l'Hospital de Sant Pau de Barcelona, una colònia per a nens a la Garriga, i continuaren el viatge en camió fins a Camprodon.

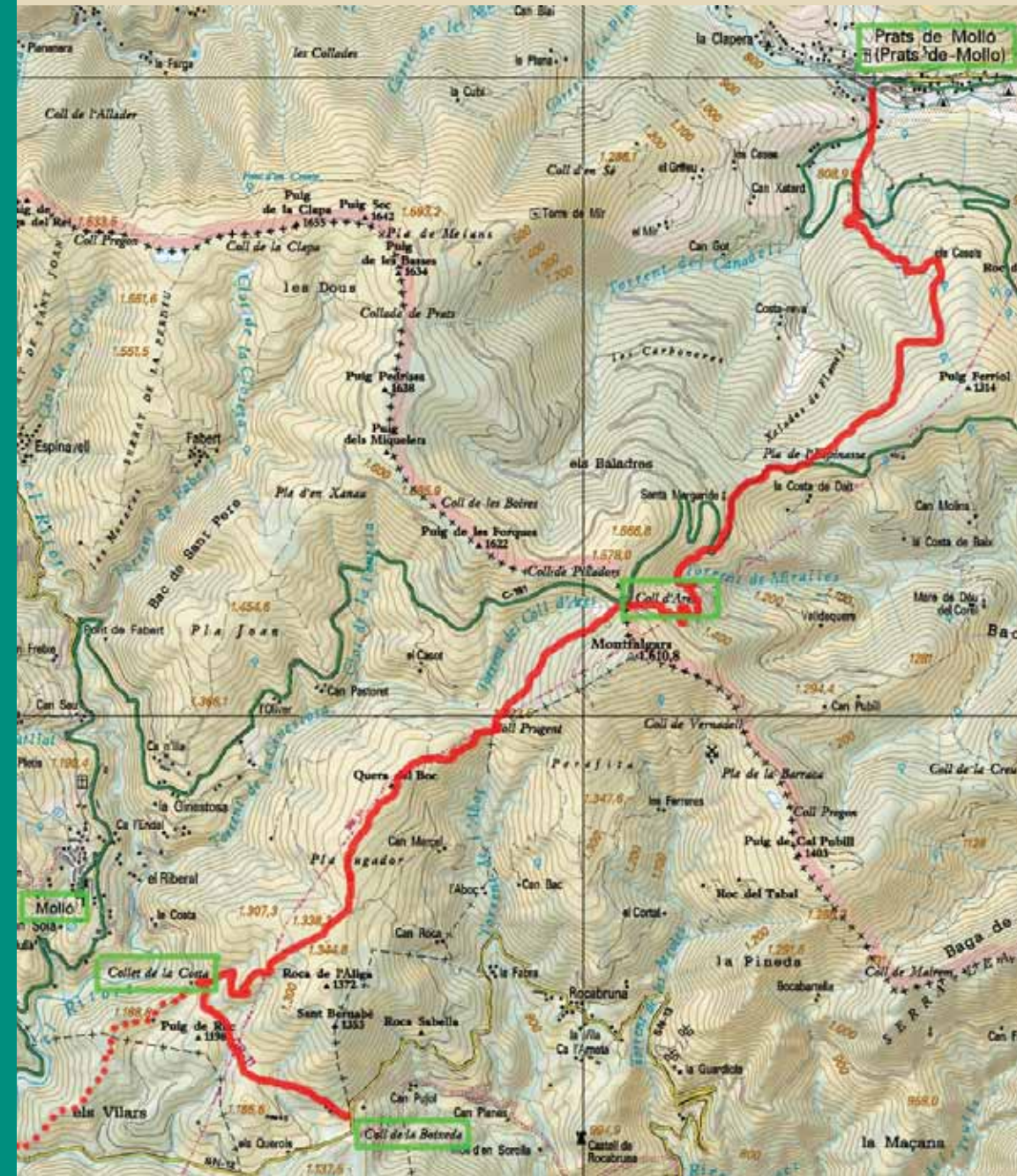
En la fotografia, de Roger Violet, apareguda a *L'illustration* (1939), se'ls veu fent la via de baixada cap a Prats de Molló.² Mercès a la publicació de la imatge al diari *El País* el 10 de gener de 2003, va poder-se identificar i localitzar Amadeo Gracia, que actualment viu a Montsó.

L'aviador Joan Sayós (Joan de Milany), de Sant Quirze de Besora, explica el recorregut que va fer:

"El dia 5 de febrer, tot el personal hospitalitzat a Vilallonga, amb els sanitaris, fou traslladat en camions i ambulàncies fins al mateix coll d'Ares, indret on finia la carretera de Molló, convertida allí en estreta pista de muntanya. Com que venien altres vehicles darrere i calia deixar lloc, a mesura que anaven quedant buits els cotxes, els xofers els estimbaven en un barranc immediat".³

Hi ha mencions del pas per coll d'Ares de Joan Alavedra (l'autor del poema *El Pessebre*, musicat posteriorment per Pau Casals) i d'Artur Bladé i Desumvila. Avel·lí Artís-Gener *Tisner*, en el segon volum de *Viure i veure*, explica l'atzarosa retirada de la seva unitat (60a divisió del XVIII Cos d'Exèrcit republicà):

"Estudiava el full 218 del mapa de l'Institut i vaig veure que entre Molló i

Ruta del coll d'Ares

La ruta que es fa commemorant la partida cap a l'exili el 1939, en la primera part no segueix l'antic camí ral ni l'actual carretera de Camprodon a Prats de Molló (França), passant per Molló (1.185 m d'alt). Segons es diu, molts expatriats feren una petita parada a la capella de Sant Sebastià de Molló.

Comença al coll de la Boixeda (carretera de Rocabruna i Beget) i, prenent el camí en direcció al Querol, aprofita el tram del GR 11, de Beget a Molló. El recorregut que fa passa per pla Jugador (1.324 m alt), sota la roca del Gall (1.401 m alt), coll Prugent (1.327 m alt) i coll d'Ares (1.513 m alt).

Des d'aquest punt es baixa cap a Prats de Molló (1.185 m d'alt.), fent dreuera a les giragonses de la carretera.

Cal dir, però, que Cèsar August Torras explica l'antic camí ral, de ferradura, de Camprodon a Prats de Molló que s'agafava al pont de Molló, a la cruïlla de la carretera de Rocabruna, i feia la pujada dels Vilars, cap a la roca del Conill i el collet de la Costa, per arribar a pla Jugador.⁵

Alguns refugiats, quan arribaren a Prats de Molló, com que feia molt fred, varen cercar abrigit en algunes cabanes improvisades amb branques i roba.

Capella de Sant Sebastià de Molló

El temple romànic de Santa Cecília de Molló

Espinavell hi havia un parell o tres de masies separades. Vaig dir al meu ajudant:

—Vés-hi, tria'n una, fes posar telèfon de seguida...

...Abans d'anar-hi, vaig fer que una dotzena de minyons miressin d'instal·lar al puig de la Clapa un observatori, amb telèfon que comunicués a la masia...

"Els comunicats, les informacions divulgades per Franco, afirmen taxativament que el dia 10 de febrer de 1939 Catalunya havia quedat definitivament ocupada. Això no és veritat i puc provar la meva asseveració amb la premsa coetània dels Pirineus Orientals. Els diaris del dia 12 de febrer anuncien que al coll Pregon hi ha a punt de passar a França el grup dels darrers combatents republicans que s'han oposat amb les armes als militars pràcticament victoriosos. I en les notes de darrera hora del dia 14, comuniquem que han travessat la frontera pel coll Pregon els 247 homes de la 60a Divisió, la darrera que surt de Catalunya.

"Dos-cents quaranta-set homes, resta de cinquanta Companyies, o dotze Batallons, o tres Brigades Mixtes, o una Divisió d'Infanteria de xoc, que vam entrar en terra oficialment francesa, per l'aiguavés pirinenc de cara nord on mai no toca el sol, cobert de neu gelada. A les cinc de la matinada del dia catorze de febrer de 1939, els gendarmes que ens esperaven ja ens havien desarmat i fets formar a la carretera de la Presta".⁴

